

ספר נועם אלימלך

להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע

זה החיבר אשר חיבר ה"ה הרב המקובל החסיד המפורסם איש אלקים
קדוש יאמר לו אשר מעייניו יוצא חוצה ותורתו אמונתו תורת אמת על
חמשה חומשי תורה כאשר עיניכם תחזינה מישרים.
גם כמה ליקוטים על פסוקים וגמרות ודרשים מיוסדים על אדני פז
להורות לעם ה' דרך ה' את המעשה אשר יעשון

נוסח שער דפו"ר לבוב תקמ"ח

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עיניים,
מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת, נוספו אלפי מראי מקומות וציונים,
נפתחו ראשי תיבות וקיצורים, הקטעים חולקו לפיסקאות קצרות,
ונוספו סימני פיסוק וניקוד

יו"ל בעהשי"ת ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
שנת תשע"ט לפ"ק

פרשת בראשית

ישראל
תורה
וביכורים הם
עין אחד

בראשית ברא אלקים כו' (א א). עיין פירוש רש"י, 'ראשית' בשביל ישראל הנקראין 'ראשית' (ירמיה ז ג), ושביל התורה הנקראת 'ראשית' (משלי ח כג). וצמדרש נמי איתא (צ"ר א ד) בשביל מנחת ביכורים שנקראין 'ראשית'. ויש לומר דכולם לדבר אחד נתכוונו, דמר אמר חדא ולא פליגי. דאיתא במשנה (אבות פ"א מ"ג) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ואיתא במשנה (שם מ"ח) על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום. ויש לומר נמי, דלדבר אחד נתכוונו. *

לכל יפרידו היצר הרע מדציקות הצורא. כי טבע האדם שעלול הוא במחשבותיו צעיני בעסקי העולם הזה.

טבע אדם ומחשבתו מושכים אותו לרע וזה ההתנצלות לפניו יתברך

וזוהו פירוש הפסוק (להלן ו ה) 'וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ', רצה לומר כל זמן שהוא 'בארץ' ו'רבה רעת האדם', ועל ידי זה גם הרונה לעבוד השם יתברך ואינו עושה רע, אף על פי כן מחשבתו מושכתו 'רק רע כל היום'. 'וינחם ה'' (שם פסוק ו) פירוש, נחמה היה לו יתברך בזה שיש לו לאדם התנצלות לפניו יתברך, 'כי עשה את האדם', רצה לומר כמאמר חז"ל (ברכות לב). אלמלא שלשה מקראות כו' והאחד מהם 'ואשר הרעותי' (מייכה ד ו) את לבם שנתתי להם יצר הרע. 'ויתעצב אל לבו', פירוש שהשם יתברך התעצב בשביל לבו של אדם שנתן לו לב אצן כזה. 'ונח מצא חן' (להלן ו ח) פירוש, שנח היה לדיק, והפך את עצמו מטבע העלול להפרידו מדציקות הצורא יתעלה, והתחזק להתדבק בצורא. ו'מצא חן', 'נח' בהיפוך אהוין 'חן' (וזהו ח"א נח:), להיות לו חן צעיני השם יתברך.

צדיק שעסקו בגשמיות הוא העלאת ניצוצות קדושות. אינו צריך לחסד חנם אלא מקבל השפע בשורת הדין

בדרגה שלישיה, גמילות חסדים. דהנה בעולמות העליונים שם רחמים שהוא אהבה ורחימא שהשם יתברך אוהב את הצדיק לפי מעשיו הקדושים אשר בארץ עשה, אך בעולם הזה נקראים חסד, דהוא אף למי שאינו הגון השם יתברך עושה לו חסד חנם לתת לו די מחסורו. אך הצדיק שהגיע למדרגה שיוכל להעלות כל הדברים הגשמיים למעלה, דהיינו להעלות מחומריות הנילוות הקדושות

דהנה לפנינו שלש מדרגות העבודות הצורא יתעלה. האחד התורה, ללמוד לשמה, וצאמת התירו לנו חז"ל אפילו שלא לשמה, כמאמרם (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם כו', * אם לא הגיע למדרגות לימוד לשמה על כל פנים מזה אל תנח ידך, כי לא צמורה יגיע אדם ללמוד לשמה, כי אם על ידי התאמנות גדול בעבודתו יתברך שמו בכל המדות טובות.

ע"י התאמנות בעבודת ה' יבא לתורה לשמה

ובדרגה שנית עבודה, היא התפילה שהיא עיקר עבודה שכלל, כמו שאמרו (מעניית ג.) 'ולעבדו בכל לבבכם' (דברים יא יג) זו תפילה. כי הלצ מציין (ברכות סא.), וזה יוכל לעלות לדציקות הצורא ולקשר עצמו צו יתברך, דתפילה הוא לשון קשר, שמדבק עצמו בצורא צרוך הוא דציקות גדול. וזה מרמו לנו קשר של תפילין של יד, לקשר המחשבה שכלל צו יתעלה. * ולזה צריך התאמנות יותר, להתפלל תמיד להשם יתברך צרוך הוא שיהיה בעוזרו,

עבודת התפילה להתדבק בצורא

שיש זהם, דהיינו במאכלו ושתייתו וכדומה, וכל מחשבותיו צעת שעושה הדברים הגשמיים אינו רק להעלות הניצויות קדושות שזהם, ולדיק כזה אין צריך לחסדים, פירוש חסד חנם כנ"ל, לתת לו דברים הנצרכים בעולם הזה מצד החסד, * כי השם יתצרך משפיע לו כל צרכו על פי שורת הדין הראויה לו על ידי מעשיו הטובים.

רצה לומר הניצויות קדושות שנפלו למטה, השם יתצרך מקיים אמונתו להם להעלותם מעפר אל הקדושה. ומדריגה שלישית 'קהילת יעקב', היינו הדביקות גמור שיש לדיק, על ידי זה הוא משפיע לכלל ישראל כל טוב, והרי הוא מקהיל 'קהלות יעקב', שהם מסתופפים תחת אל כנפיו להשפיע להם. *

המדריך הגבוהה ביותר היא הדביקות בבורא יתברך בחיים הנצחיים

ובזה יצוהר מאמר הגמרא שבת (פט.), אמר השטן, תורה היכן הוא, אמר לו הקדוש ברוך הוא לך אל הארץ, * ואמרה הארץ אין בי, לך אל הים, והים אמר אין בי, לך אלל בן עמרם. ויש להצין, האין יאמר השם יתצרך דבר שאינו. והנ"ל, דהנה השם יתצרך אמר אל השטן המקטרג לך אל הארץ, דאפילו לימוד תורה בארציות וחומר, היינו שלא לשמה גם כן מקובל לפני, ואין לך להשטין על בני ישראל. והארץ אמרה אין בי, פירוש דעיקר התכלית אין בארציות כנ"ל, רק לך אל הים, * היינו הצדיק, שהוא מעלה הניצויות אל הים העליון, שלשם הוא עילייתן, הצדיק שהגיע אל המדרגה זו הוא עיקר התכלית. וזה אמרו 'כל הנחלים הולכים אל הים' (קהלת א ז) פירוש, הנחלים לשון נחלה וירושה, דהיינו העלאת ניצויות קדושות נקראים ירושה כנ"ל, הולכים אל הים העליון. והים אמר אין בי לך אלל בן עמרם, פירוש, שיש עוד למעלה מזו מדרגה שלישית, כמו מדרגת משה רבינו עליו השלום, שהגיע למעלות הדביקות בצורה יתצרך בחיים הנצחיים *.

דין הוא תורה, אמת היינו העלאת הנצויות, שלום היינו דביקות

ובחזור לענין ראשון, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין זו תורה, כדאיתא (ראה ברכות ו.) תורה נמי אקרי דין, באיזה אופן שיהיה כנ"ל. ועל האמת, היינו למדרגת יעקב שהוא הממוצע, שהוא רחמים כמו שכתוב (מכה

וזה פירוש וגמילות חסדים, מלשון 'ויגמל את יצחק בנו' (להלן כא ח), שאין צריך למדרגות חסדים, כי אם מגיע לו על ידי אהבת האל יתצרך אותו, ועל ידי זה הצדיק מקשר את עצמו למעלה למעלה בחיים הנצחיים, אפילו כשהוא בעולם הזה הגיע לתענוג עולם העליון מחיים הנצחיים. וזה פירוש הגמרא (ברכות יז.) עולמך תראה בחייך, פירוש שעל ידי זה שכל מעשיו ותנועותיו שעושה הכל בקדושה וצנהרה ודביקות ושמתחה וצאהבה וציראה, מזה יגיע לו תענוג עולם העליון בזה העולם. ויש לומר נמי כוונת הפסוק (דברים ד ד) 'ואתם הדבקים בזה' אלקיכם חיים כולכם היום, פירוש על ידי הדבקות שתדבקו עצמכם בצורה ברוך הוא, יהיה לכם חיים נצחיים גם 'היום' בעולם הזה כנ"ל.

הצדיק מגיע לתענוג עולם העליון אפילו כשהוא בעולם הזה

וזה נמי פירוש הפסוק (שם לג ד) 'תורה לוח לנו משה מורשה קהלות יעקב'. רמז נמי לשלש מדרגות הנ"ל. 'תורה לוח לנו', פירוש לכולנו ציוה ללמוד תורתו, אפילו שלא לשמה, וזה 'לנו' כל אחד לפי מדרגתו. שנית, 'מורשה' זה מדרגות שנית הנ"ל, להעלות הניצויות קדושות, שהם נקראים נחלת אבות כידוע, ונתן לנו השם יתצרך בחינת נחלה וירושה זו להעלות הניצויות קדושות למעלה, וזהו 'מורשה'. וזה כוונת ומקיים אמונתו לישיני עפר (תפילת שמו"ע),

ג' מדרגות: לימוד תורה אפילו שלא לשמה, העלאת הניצויות, דביקות בה

ז (כ) 'מתן אמת ליעקב', דעל ידי שמעלה ניזונו קדושות מעורר רחמים, ואין צריך לחסדים כנ"ל. ועל השלום, היינו דביקות שדבוק בצורה צרוך הוא, ששמו של הקדוש צרוך הוא שלום (שבת י:).

דקדוקים בציווי הקב"ה על עין הדעת

ובזה יוצן מקראי קודש פרשה זו, 'ויזו ה' כו' מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות' (להלן 3 טו-יז). הדקדוקים רבו, א. כפל הלשון 'אכול תאכל'. ב. דחיבת 'ממנו' הוא מיותר. ג. כפל 'מות תמות'. ד. מה שפירש רש"י ז"ל (להלן ג ג) על ידי שהוסיפו על הציורי צאה לידי גרעון, דקשה הלא היתה ידעת באמת שלא צויה עליה השם איסור הנגיעה מעולם, ואם כן אין ראיה מנגיעה אל אכילה, כי על אכילה באמת היא מלווה ועומדת.

האדם מצווה בלימוד תורה גם להנאתו, ובדבר נשמי יש לכוין לרוחניות ולהעלאת הנצוצות

ונראה לפרש שורש הענין הוא כך, דהשם יתצרך צרוך הוא אמר 'מכל עץ הגן אכול תאכל' רמז להתורה שהוא עץ החיים, 'אכול' הוא לשון נסתר, פירוש לימוד לשמה, דזה הוא השורש ועיקר שהזכיר השם יתצרך צרוך הוא, ועל כל פנים אם לא הגעת עדיין ללמוד תורה לשמה, על כל פנים 'תאכל', רצה לומר להנאתך תלמוד, דהיינו שלא לשמה, וזהו 'תאכל' לנוכח ולא תמוש מתורתו. 'ועץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו' דייקא, * רצה לומר דצרי הגשמיות אשר צחוכס מעורב גם כן טוב, דהם הניזונו הקדושות אשר בכל דבר גשמי, 'לא תאכל ממנו', פירוש, שלא יהיה כוונתך מחומריות ומגשמיות לצד, רק מרוחניות שבו היינו הניזונו קדושות שבו, מזה תאכל. 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות', * פירוש, 'מות' בעולם הצא בחיים הנצחיים, ולשון 'מות' הוא גם כן נסתר, רמז לעולם הצא חיים הנצחיים. 'תמות' בעולם הזה. *

והנה חוה שמעה שני מדרגות, דהיינו לימוד התורה באיזה אופן שלומד כנ"ל. וגם העלאת הניזונו, אז הצינה ממילא שיש עוד מדרגה אחת דהוא הדביקות גמור בצורה יתצרך שמו. וזה שאמרה 'לא תאכל ממנו ולא תגע בו' (שם), פירוש נגיעה בעלמא, היינו הפסקה בעלמא מהדביקות, גם כן לא תפסוק. * 'פן תמותו', דהיינו הפסקת מהדביקות, שהיא סברה שגם על מדרגה שלישית דהוא דביקות גם כן נלטוטה, * ובאמת הדביקות ממילא צא על ידי שני מדרגות הנ"ל, שהיא לא היתה עדיין צמדרגה הזאת. והנחש דחפה עד שנגעה בו, ואמר כשם שאין מיתה בנגיעה זו, פירוש שאין אמת נפסק על ידי זה מדביקות, כך אין מיתה באכילה, פירוש גם אם לא תאכל בכוונה הנ"ל להעלות הרוחניות, 'לא מות תמותו' (שם פסוק ד).

אין ציווי על דביקות והוא בא ממילא ע"י התורה והעלאת הנצוצות

וזדו פירוש 'בראשית צרא', צשציל תורה כו' כנ"ל. וצשציל ישראל כו' רמז על דביקות בצורה יתצרך ויתעלה, שדבוק צו יתצרך על ידי שירות ותשבחות, וזה רמז ישראל * 'ישר' * 'אל'. וצשציל זיכורים הנקראים 'ראשית', רמז על מדרגת העלאת ניזונו קדושות, כמו שכתוב (שמות כג יט) 'ראשית זיכורי אדמתך תציא בית ה' כו', דהיינו הניזונו שגפלו למטה, 'תציא בית ה' להעלותם מעפר כנ"ל. השם יורנו דרך האמת לעצדו צשלימות באמת וצחמים, אמן כן יהי רצון: *

תורה וישראל וזיכורים הם ג' מדרגות הר"ל

בראשית ברא (שם). פירוש רש"י ז"ל, צשציל התורה שנקרא 'ראשית', וצשציל ישראל כו'. נראה לפרש, דרש"י ז"ל כיון דצברים האלו להראות אחדותו יתצרך שמו, שהוא יחיד בנפלאותיו וצורה אמת. דזה האות וראיה מעמו ישראל הצדיקים אשר אור שכלם ולצם רחב מאוד צמעלות ומדות טובות

התורה וצדיקים עדות לאחדותו יתברך

עד אין קץ, אשר עיינו רואין מעלתם הגדולה מכל האומות, והתורה הקדושה אשר נתן להם האל הטוב ברחמיו, שני האלו יתנו עידיהן ויזדקו על רב נוראותיו ונפלאותיו אשר ברא עולמו לצדו בלי עזר וסיוע בלעדו, על דרך שאמרו (וזהר ח"ג עג.) שלשה מעידין זה על זה, הקדוש ברוך הוא ותורה וישראל. וזהו 'שמע ישראל ה'' (דברים ו ד), רמז 'שמע' על התורה, כי 'שמע' היא התורה ששמענו מפיו יתברך, ו'ישראל' הם עדות על השם, שהוא היוצר הוא הבורא. ולזה כיוון רש"י גם כן באומרו צביל התורה וצביל ישראל, לומר ששני אלו הם ראיה על 'בראשית', וק"ל:

על פי כן 'דקות אהב', רצה לומר כל מיני דקות אהב, ומקבל מאתנו, אף על פי שכל אחד נותן דקה צחינתו, יש שכוונתו לשמים לצד למען שמו יתברך, ויש מכוונים לטובתם, אף על פי כן מקבל מהם, כי מתוך שלא לשמה כו'. וזהו 'דקות אהב' לשון רבים, שאהב מאתנו הכל כל מיני דקות.

הקב"ה חפץ אף בעבודה שלא לשמה וכשיבא משיח יזיה הכל מתוקן

וז'הו 'בראשית כו' את השמים ואת הארץ, שזה העובד לשם שמים הוא צחינת 'שמים', והעובד שלא לשמה הוא צחינת 'הארץ', את הכל ברא יתברך שמו, וצכל ראונו יתברך. וזה שמפרש הכתוב (פסוק ז) 'והארץ היתה תוהו כו', פירוש אף על פי שהעובד שלא לשמה היא מדריגה שפילה, אף על פי כן חפץ צו יתברך גם כן. והטעם אמר הכתוב 'ורוח אלקים מרחפת על פני מים', על דרך דאיתא במדרש (ב"ר ז ד) רוחו של משיח, ורצה לומר כשיצא משיח יהיה הכל מתוקן:

חלילה להשוב על הקב"ה שמתחילה עלתה במחשבתו כך ואתה היתה השתנות

ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור (א ג). לכאורה מה רבותא שאמר השם יתברך שיהיה אור 'ויהי אור', מה חידוש הוא שאמר 'ויהי'. וגם יש לדקדק מה שאמרו חז"ל (רש"י פסוק א, וראה ב"ר יב טו) מתחילה עלה במחשבה כו' וראה שאין העולם מתקיים כו', וכבר דקדקו, חלילה לחשוב ולומר על הבורא הפשוט אמיתי שמתחילה עלתה במחשבתו כך ואחר כך שום השתנות חלילה וחלילה. * ונראה לפרש, דאיתא בכתבים (לקוטי תורה בראשית) 'ורוח אלקים מרחפת' אותיות 'רפ"ח מת', רמז על הרפ"ח ניצוץ שנפלו בשבירת הכלים, והיא עבודתינו לתקן להעלות אותן הניצוץ. וזהו 'ויאמר אלקים כו' וירא אלהים את האור כי טוב, דלכאורה גם כן אינו מובן, וכי שייך אללו יתברך שאמר שראה הבין שהוא טוב ולא קודם, חלילה לומר ולחשוב כך אלל הבורא יתברך.

ברא אלֵהים את השמים ואת הארץ
 כו' (שס). יוצא על דרך זה, ונקדים לפרש הפסוק (מהלים יא ז) 'כי נדיק ה' דקות אהב', הפירוש כך הוא, דהנה עיינו רואין דרך בני אדם הדבר שיש להם כבר אינו חביב בעיניהם, אלל משתוקקים תמיד לדבר שמוך להם, אלל הבורא ברוך הוא אינו כן, אף על פי ש'נדיק ה' צכל דרכיו' (שם קמה יז) ונותן דקה לכל בשר, אף על פי כן מתאווה ומשתוקק בצדקות אדם, ואף אם נדקנו, מה נתן לו, רק להטיב לנו באחריתנו, לזה אמר הכתוב 'כי נדיק ה' דקות אהב', אף על פי שנדיק ה' בעצמו ואינו חסר במדותיו כלום, אף על פי כן 'דקות אהב', וזה שצח גדול להבורא יתברך שמו ויתעלה, שמקבל תענוג ואינו צריך לנו.

שבח גדול לבורא ית' שמקבל תענוג מעבודתינו אף שאינו צריך לנו

אז יאמר בי צדיק ה' כו'. דהנה הבורא ברוך הוא יחיד במדותיו, שכל מדותיו הוא אללו יתברך אחדות גמור, ואנחנו עמו ישראל כל אחד חלוק במדותיו, ועובד שמו יתברך לפי צחינתו. וזה פירוש הפסוק 'כי נדיק ה'', לומר אף על פי שהבורא יתברך ברוך הוא יחיד בצדקתו והכל אחדות גמור אללו יתברך, אף

הקב"ה שהוא שלם מקבל עבודתינו אף כשאינה בשלמות הכוונה

רצון ה' שדוקא הצדיקים יעלו את הנצוצות שנפלו ומסייע להם ע"י הבטתו באותן הנצוצות

אך הענין והשורש הוא כן, שהדיבור של הצורא יתצרך היוצא מפיו יתצרך נשלם הכל זו, ואין צריך עוד לשום תיקון כלל, כי נתקן הכל במאמר פיו יתצרך, * נמנא צעת נפילת הרפ"ח ניצולין, אם היה אומר כזיכול צרות פיו דברים אלו 'יהי אור', היה מיד חוזר האור לקדמותו, כמו שהיה צעת שהאזיל קודם שצירה. והשם יתצרך צרוך הוא חפץ דווקא בעבודת הצדיקים שהם יעלו אותם הניצוצות, ואם היה אומר צדיבורו כנ"ל לא היה צורך לעליית הצדיקים. ואם לא היה עושה השם יתצרך שום פעולה כזיכול, לא היה זיכולת הצדיקים לפעול כל זאת כמו שאמרו ז"ל (קידושין ל:): לולא הקדוש צרוך הוא עוזרו כו'. ולכן עשה השם יתצרך צרוך רחמיו הגדולים וצחכמתו הרמה, וראה והציט צאור ההוא, פירוש צאותן הניצוצות צראייתו והשגחתו פעול עוזר לצדיק, שיהא יכולת ציד הצדיק להעלותם.

'לילה'. * ואם ירצה השם צביאת משיחנו, שאז יתוקן הכל, יהיה אחדות גמור. וזהו שרמזו הכתוב 'ויהי ערב', רצה לומר כשיצמח משיח צדיקנו צמהרה, ויהיה הלילה לערב, פירוש 'ערב' לשון מחיקות, גם לרמזו על השכינה הקדושה שהיא צמערב, 'ויהיה לעת ערב יהיה אור' (זכריה יד ז) יתוקן הכל, ויצא לאחדות גמור כמו שהיה קודם שצירת הכלים. * 'ויהי צוקר יום אחד', שיצא כל אל האחדות, שגם הלילה יהיה ליום ויהיה הכל אחד.

אחר הנפילה אין העולם מתקיים בלא צדיקים ודוצרך העולם לרחמים

וזדו מתחלה עלה צמחשצה לצראו צמדת הדין, פירוש קודם הנפילה הנקרא עולם המחשצה, היה צמדת הדין, כי שם אין צריך לרחמים, * וראה, פירוש אחר הנפילה שהיה צריך לראיה כנ"ל, לפי שאין העולם מתקיים צלא צדיקים כנ"ל, שהם צריכים להעלות אותן הניצוצין, ושיחוף מדת הרחמים, שהצדיקים צריכים לרחמים, והצן היטב: *

וזדו פירוש הכתוב 'ויאמר' כו', רצה לומר אם היה אומר השם יתצרך 'יהי אור' מיד 'ויהי אור', פירוש היה חוזר האור לקדמותו כנ"ל, ולא היה לו לצדיק שום עבודה, והשם יתצרך צרוך הוא רצה דווקא בעבודת הצדיקים, שהם יפעלו כל זאת, * לכך 'וירא אלקים את האור', פירוש שהציט וראה צאור ההוא, למען יהא עזר וסיוע לצדיק להעלות הניצוצין כנ"ל. וזהו 'כי טוב' כמו שאמרו חז"ל (חגיגה יב). זה צדיק הנקרא 'טוב'. וזהו שאמרו (שם) גנוז לצדיקים לעתיד לצוא, פירוש גנוז אותן אורות לצדיקים שעתידין לצוא שיעלו אותן.

והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין (ד א). לכאורה מלת 'ידע' אינו מוצן פירוש, דהיה יכול לומר 'והאדם צא אל חוה' כו'. אך הענין הוא, על דרך דאיתא בצברהם אצינו עליו השלום 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את' (להלן יב יא), ושמעתי דאיתא בצפר דמחמת שצא אצרהם למצרים ששם היו שטופים צוימה, ומחמת מחשבתם צהרהורי זנות הכניסו גם כן הרהור צלצו לאשתו, ולכן אמר 'הנה נא ידעתי'. ושמעתי צאורך, אך תפסתי הקילור. כי כן הוא דרך הצדיק האמיתי, שאין לו שום מחשצה והרהור ותאוה אפילו לאשתו, ואפילו צעת שמזדקק לאשתו צריך לחשב אז צעולמות העליונים ולא ידע כלל שהוא עם אשתו.

הצדיק האמיתי בעשותו מעשה חומרי מחשב בעולמות העליונים ואין לו הרהור תאוה

ויקרא אלהים לאור יום כו' (פסוק ה), רצה לומר כפשוטו, 'ולחושך' דהיינו מה שהצדיק צריך לתקן ועדיין לא נתקן, כל זמן שאינו צתיקונו נקרא 'חושך', וקרא אותו

בביאת המשיח יתוקן הכל ויהיה אחרות גמור